

Toscane, Umbrië en de Marche

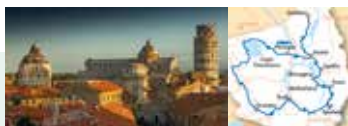
Siena
jenifoto/stock

De regio's van deze gids:

(zie de kaart hiernaast)

1 Florence	blz. 117
2 Rondom Florence	blz. 203
3 Lucca, de Versilia en de Apuaanse Alpen	blz. 241
4 Pisa, de Etruskische kust en de Colline Metallifere	blz. 275
5 De Maremma	blz. 339
6 Siena en de Chianti	blz. 367
7 Arezzo en de Casentino	blz. 457
8 Umbrië	blz. 495
9 De Marche	blz. 553

INHOUD

The_Chickenwing/Stock

NIET TE MISSEN

Een keuze uit de mooiste plekjes ...8

HOOGTEPUNTEN VAN MICHELIN

De mooiste reisherinneringen 12

REISPLANNER

Een keuze uit de mooiste routes.. 20

DE REIS VOORBEREIDEN

Reistips 30
Met het gezin 31

NAAR TOSCANE, UMBRIË EN DE MARCHE

Met de bus 32
Met het vliegtuig 32
Met de trein 33
Met de auto 33

VOOR HET VERTREK

De beste periode 34
Nuttige adressen 34
Formaliteiten 35
Reizigers met een beperking 36
Telefoneren, tijd 36
Overnachten 36
Uit eten 38

TOSCANE, UMBRIË EN DE MARCHE VAN A TOT Z

Rubrieken
in alfabetische volgorde 40

MEMO

Evenementen 49
Leestips 51
Filmtips 53

MEER WETEN OVER TOSCANE, UMBRIË EN DE MARCHE

TOSCANE, UMBRIË EN DE MARCHE VANDAAG

In het hart van Italië 56

GEOGRAFIE

Natuurlijke omgeving 59
Flora en fauna 64

GESCHIEDENIS

Van de Etrusken tot
het Romeinse Rijk 66
Middeleeuwen 68
Renaissance 71
16de tot 18de eeuw 71
Napoleontische tijd 72
Risorgimento 73
Verenigd Italië 74
Na 1946 74

KUNST EN ARCHITECTUUR

Etruskische kunst 76
Romeinse kunst 78
Middeleeuwse kunst 78
Renaissance 85
De nieuwe tijd 88
De 19de en 20ste eeuw 88
ABC van de architectuur 91
Kunsttermen 97

CULTUUR

Denkers en schrijvers 99
Muziek 102
Film 104
Bekende namen 105

GASTRONOMIE

In Toscane 108
In Umbrië 112
In de Marche 113

STEDEN EN BEZIENSWAARDIGHEDEN

1 FLORENCE

Florence	118
De Duomo en het middeleeuwse centrum	130
Piazza della Signoria en de Uffizi	142
Santa Maria Novella en omgeving	152
San Lorenzo en omgeving	161
San Marco en omgeving	168
Santa Crocen omgeving	174
Palazzo Pitti en Giardino di Boboli	183
Santo Spirito en omgeving	192
Passeggiata ai Colli	199

2 RONDON FLORENCE

De omgeving van Florence	206
Prato	216
Pistoia	225
Montecatini Terme	236

3 LUCCA, DE VERSILIA EN DE APUAANSE ALPEN

Lucca	244
De Versilia	257
De Garfagnana	267
De Lunigiana	271

4 PISA, DE ETRUSKISCHE KUST EN DE COLLINE METALLIFERE

Pisa	278
San Miniato	300
Livorno	303
De Etruskische kust	309
Elba en het Parco Nazionale dell'Arcipelago Toscano	316
Volterra	331

5 DE MAREMMA

De Maremma	342
Massa Marittima	354
Promontorio dell'Argentario	358
Pitigliano	361

6 SIENA EN DE CHIANTI

Siena	368
De Chianti	404
San Gimignano	420
Montalcino	431
Pienza	435
Montepulciano	442
Chiusi	450

7 AREZZO EN DE CASENTINO

Arezzo	458
Sansepolcro	472
Cortona	477
De Casentino	485

8 UMBRIË

Perugia	498
Assisi	510
Spoleto	523
Todi	530
Orvieto	533
Lago Trasimeno	539
Città di Castello	543
Gubbio	546

9 DE MARCHE

Ancona	556
Pesaro	567
Urbino	574
Fabriano	583
Macerata	586
Fermo	592
Ascoli Piceno	596

Register 602

Kaarten en plattegronden 613

Woordenlijst .... binnenzijde omslag

**RAADPLEEG VOOR
IEDERE PLAATS ONS
ADRESBOEKJE**

NIET TE MISSEN

★★★ De reis waard

★★ Een omweg waard

★ Interessant

Pisa

De historische binnenstad ontvouwt zich elegant en uitnodigend aan weerszijden van de Arno, die in een majestueuze lus door het centrum stroomt. De beroemde Scheve Toren is een van de vele pareltjes van Pisa. Zie blz. 278.

M. Bellini/Sime/Photononstop

De Chianti

De vriendelijke Chianti, land van golvende heuvels, olijfbomen en cipressen, kastelen en kloosters, is de grootste en oudste wijnstreek van Italië en de bakermat van de beroemde classico. Zie blz. 404.

CreativeNature_ni/Stock

Tupungator/Shutterstock.com

Florence

Florence is één groot boek over kunstgeschiedenis; elke straat is een regel, elk plein een bladzijde. Hier is de renaissance begonnen, hier hebben de kunstenaars van die tijd hun mooiste meesterwerken gerealiseerd. **Zie blz. 118.**

Siena

Het lieflijke Siena, met zijn harmonieuze pleinen en verstilde erfgoed, verandert twee keer per jaar in het kolkende strijdtoneel voor de hartstochtelijkste en ruigste paardenrace van Italië. **Zie blz. 368.**

A. Fateev/age fotostock

FCerez/Stock

Arezzo

Dit is de stad waar het Toscane van Petrarca en het Toscane van Benigni elkaar ontmoeten in een mengeling van raffinement, zwier, onbevangenheid en eenvoud – in één woord: levenskunst. **Zie blz. 458.**

HOOGTEPUNTEN VAN MICHELIN

De Piazza del Campo in Siena op de dag van de Palio
occhetto/stock

TOP 5 Archeologie

1. Museo Guarnacci, Volterra (blz. 335)
2. Museo Archeologico, Chiusi (blz. 450)
3. Rovine di Roselle (blz. 345)
4. Museum en opgravingen in Vetulonia (blz. 346)
5. Rovine di Cosa (blz. 349)

De archeologische vindplaats van Roselle
Marco

♥ **Luister** in de ochtendstille naar de hoefslag van het paard dat voor de Palio van Siena naar de kapel van zijn *contrada* wordt gebracht en huiver zachtjes bij de woorden die de priester uitspreekt, terwijl hij hem diep in de ogen kijkt: *'Vai e torna vincitore!'* (Ga en keer zegevierend terug!) **Zie blz. 375.**

♥ **Verlies u** in de blik van San Giuliano, de heilige op het fresco van Piero della Francesca in het Museo Civico in Sansepolcro, en probeer te begrijpen hoe het mogelijk is dat een schilder erin slaagt zulke intense emoties over te brengen via zulke volstrekt ondoorgroendelijke personages. **Zie blz. 473.**

♥ **Geniet** op de trappen van het Romeinse theater in Spoleto van het Festival dei Due Mondi. Al sinds 1958 staan de straten, pleinen en kerken van de stad begin juli in het teken van muziek, dans en theater, uitgevoerd door de grootste artiesten. **Zie blz. 529.**

♥ **Observeer** het diepe rood van een Chianti Classico tegen het licht van de zon, op het terras van het Ristoro bij het Castello di Ama, en bekijk de heuvels van de Chianti met andere ogen, in een omlijsting van Daniel Buren. Het 15de-eeuwse gehucht is uitgegroeid tot een belangrijk centrum voor hedendaagse kunst. **Zie blz. 412.**

Siena en de Val d'Orcia

6 dagen

miralex/Stock

Route: 230 km door een afwisselend heuvellandschap

Tips: reserveer uw bezoek aan de Duomo van Siena; trek een dag extra uit voor een wandeltocht door de bossen van de Monte Amiata.

● Dag 1 & 2 Siena

Besteed de eerste twee dagen aan de Piazza del Campo, het Palazzo Pubblico en Museo Civico, de Duomo met de crypte en het baptisterium, het Museo dell'Opera del Duomo en de Santa Maria della Scala. Overnacht twee keer in Siena (**blz. 368**).

Monte Oliveto Maggiore, met fresco's van Luca Signorelli
isogood/iStock

● Dag 3 Montalcino

Rijd door de Crete Senesi via de Abbazia di Monte Oliveto Maggiore ('s middags Gregoriaanse gezangen; **blz. 396**) naar Montalcino (**blz. 431**).

● Dag 4 Chiusi

Bezoek de abdijen van Sant'Antimo (**blz. 432**) en San Salvatore (**blz. 454**), lunch in Radicofani (**blz. 453**) en wandel rond de Monte Amiata. Overnacht in Chiusi (**blz. 450**).

● Dag 5 Montepulciano

Rijd via de Chianciano Terme (**blz. 446**) naar Montepulciano (**blz. 442**). Bezoek het archeologisch museum, het Labyrint van Porsenna en de Etruskische graven.

Dag 6 Crete Senesi

Bezoek de Chiesa di San Biagio, de Piazza Grande, het Museo Civico en een wijnkelder. Lunch in Montepulciano en rijd dan door de Crete Senesi terug naar Siena, via Asciano (**blz. 397**) of de Sito Transitorio (**blz. 398**).

De Maremma

6 dagen

A. Bacchella/AGF Foto/Photonstop

Route: 330 km door een ongerepte, weinig bekende regio

● Dag 1 Grosseto

Bezoek Grosseto (**blz. 343**) en de Rovine di Roselle (**blz. 345**), lunch in Vetulonia (**blz. 346**) en reserveer de rest van de middag voor Diaccia Botrona (**blz. 347**). Overnacht in Castiglione della Pescaia (**blz. 347**).

● Dag 2 Parco Nazionale della Maremma

Rijd naar Alberese voor een wandeltocht door het natuurpark van de Maremma (**blz. 348**). Overnacht in Talamone (**blz. 349**).

● Dag 3 Argentario

Bezoek Orbetello (**blz. 358**) en de Monte Argentario: ga zwemmen, lunchen en shoppen in Porto Ercole (**blz. 359**) en overnacht in Porto Santo Stefano (**blz. 358**).

● Dag 4 Isola del Giglio

Wandel door Giglio Castello (**blz. 325**) en ga picknicken op het strand Giglio Campesi. Overnacht nogmaals in Porto Santo Stefano.

● Dag 5 Pitigliano

Maak een wandeling naar de Rovine di Cosa (**blz. 349**) en Capalbio (**blz. 350**). Bewonder 's middags de Giardino dei Tarocchi (**blz. 350**) en overnacht in Pitigliano (**blz. 361**).

● Dag 6 Saturnia

Bekijk Pitigliano en ga lunchen in Sorano (**blz. 363**). Rijd 's middags naar Sovana (**blz. 363**), Montemerano (**blz. 364**) en Saturnia (**blz. 364**). Overnacht in Grosseto (**blz. 343**).

Orbetello, een oude watermolen
Geo-K/ISTock

Toscane, Umbrië en de Marche van A tot Z

Consulaten

Consulaten in Florence

België – Via dei Servi 28 -

☎ 055 28 20 94 - consubel.firenze@tiscali.it.

Nederland – Via Pier Capponi 73 -

☎ 055 07 49 108 - info@florenzenetherlands.it.

Consulaten in Ancona

België – Centro Commerciale

Palombare - Via dell'Industria, 2/F -

☎ 071 28 99 81 - consolato@cagnoni.it.

Nederland – Corso Stamina 49 -

☎ 071 20 32 07 - studio.panzini@gmail.com

Elektriciteit

De netspanning in Italië is gelijk aan die in Nederland en België (220 V), maar stekkers en stopcontacten leveren weleens problemen op. U hebt dus een verloopstekker nodig.

Feestdagen

Let op dat u *giorno festivo*, Italiaans voor feestdag, niet verwart met *giorno feriale* (werkdag).

1 januari – Nieuwjaar (*Capodanno*).

6 januari – Driekoningen (*Epifania*).

Pasen – *Pasqua*.

Paasmaandag – *Pasquetta*.

25 april – Herdenking van de bevrijding in 1945 (*Anniversario della Liberazione*).

1 mei – Dag van de Arbeid (*Festa del Lavoro*).

15 augustus – Maria-Hemelvaart (*Ferragosto*).

1 november – Allerheiligen (*Ognissanti*).

8 december – Onbevleete Ontvangenis (*Immacolata Concezione*).

25 december – Kerst (*Natale*).

26 december – Tweede kerstdag (*Santo Stefano*).

Elke stad viert bovendien het feest van de eigen beschermheilige (*Santo Patrono*).

Houd er rekening mee dat op 24 en 31 december en op 14 en 15 augustus veel winkels en bedrijven gesloten zijn.

Geldzaken

De munteenheid van Italië is de euro.

BANKPASSEN

Uw bankpas of creditcard zal niet overal worden geaccepteerd. Vooral in kleinere zaken moet vaak contant worden betaald. Aan geldautomaten is in Italië geen gebrek. Zoek van tevoren op wat de kosten zijn voor het pinnen met uw pinpas of creditcard, en zorg dat u het telefoonnummer bij u hebt dat u moet bellen bij verlies of diefstal van uw pasje(s).

Gezondheid

APOTHEKEN

Een apotheek (*farmacia*) is herkenbaar aan een groen kruis. Apotheken zijn meestal geopend van 8.30 tot 13.00 u en van 16.00 tot 19.30 u. Als ze gesloten zijn, is er een lijst te vinden met de namen van op dat moment dienstdoende artsen en apotheken.

Musea en bezienswaardigheden

TOERISTENBUREAUS

U vindt in deze gids de adressen van de toeristenbureaus aan het begin van elke plaatsbeschrijving in de rubriek 'Inlichtingen', naast het symbool .

KERKEN

De meeste kerken zijn gesloten van 12.00 tot 16.00 u. De grote basilieken zijn de hele dag van 7.00 tot 18.00 u geopend. Voor het bezoek aan een kerk is correcte kleding vereist. Het dragen van korte broeken, minirokken en mouwloze T-shirts met diepe V-hals wordt afgeraden (en is soms zelfs verboden). Wie zich niet aan die regels houdt, mag vaak niet naar binnen.

Bezoek de kerken bij voorkeur in de ochtenduren, dan is de natuurlijke lichtinval het mooist. Om de kunstwerken en kapellen te verlichten moet u soms een muntje in een automaat werpen.

ONVOORZIENE SLUITING

Het is verstandig om eerst te bellen voor u op pad gaat. Het Toscaanse erfgoed is uitgebreid en bijna overal zijn voortdurend restauratiewerkzaamheden aan de gang, die soms jaren kunnen duren.

Ook **musea** zijn soms volledig of gedeeltelijk gesloten vanwege restauratiewerkzaamheden of personeelsgebrek. Verder zijn veel musea (vooral in het laagseizoen) maar een halve dag geopend, alleen de ochtend of alleen de middag.

Let op: op feestdagen (*zie hiernaast*) zijn de meeste monumenten niet toegankelijk, maar sommige wel; vraag van tevoren inlichtingen.

OPENINGSTIJDEN

Italië ligt in dezelfde tijdzone als Nederland en België en voert op hetzelfde moment de zomer- en wintertijd in. De zomertijd noemen de Italianen *ora legale*, de wintertijd *ora solare*. Als Italianen het jaar verdelen in winter en zomer (voor de openingstijden van musea en bezienswaardigheden), dan gaat de zomer in met de invoering van de zomertijd.

Bij de meeste musea kunt u vanaf een halfuur of uur voor sluitingstijd niet meer naar binnen. Archeologische vindplaatsen en parken sluiten een uur voor zonsopgang (in het voor- en najaar vaak al om 18.00 uur). Buiten het hoogseizoen hebben veel bezienswaardigheden aangepaste openingstijden (vaak 's ochtends geopend, 's middags gesloten).

TOEGANGSPRIJZEN

De nationale musea zijn gratis voor jongeren tot 18 jaar en voor iedereen op de eerste zondag van de maand. Vraag inlichtingen bij de kassa voor u een kaartje koopt. Groepen kunnen meestal ook op andere tijden en tegen gereduceerde tarieven terecht, op voorwaarde dat dat van tevoren is aangevraagd. Tijdens de *Settimana dei Beni Culturali* (de week van het cultureel erfgoed), waarvan de data jaarlijks wijzigen, zijn sommige monumenten en musea gratis toegankelijk. Wanneer een museum, een kerk of

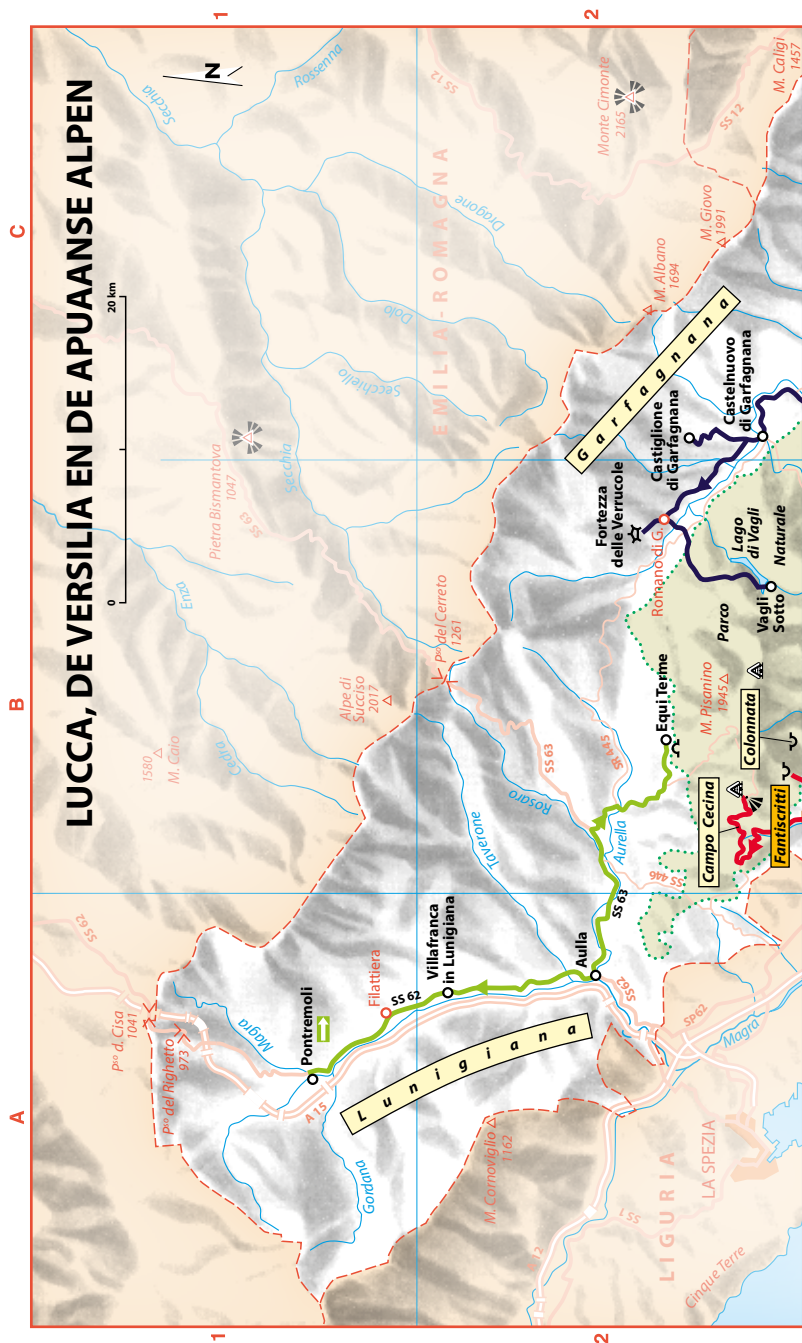

Lucca, de Versilia en de Apuaanse Alpen **3**

Michelinkaart 563 – Provincies Lucca en Massa-Carrara

 LUCCA ★★★	244
Ten westen van Lucca:	
 DE VERSILIA ★	257
Ten noordwesten van Lucca:	
 DE GARFAGNANA ★	267
 DE LUNIGIANA ★	271

LUCCA, DE VERSILIA EN DE APUAANSE ALPEN

Lucca

89.700 inwoners

De geboorteplaats van Giacomo Puccini is een juweeltje dat niemand links mag laten liggen. Achter de zware vestingmuren die getuigen van een glorieus verleden, ligt een bijzonder sfeerol middeleeuws stadje met een rijke en uitzonderlijke architectuur. Het leven is goed in Lucca, waar het in de levendige, smalle straatjes een komen en gaan is van fietsers en voetgangers. Door de kerkgevels, die bijna kantwerk lijken, de twee oude torens die zijn overgebleven van de honderd die er vroeger naar de hemel reikten, en de ovale Piazza dell'Anfiteatro met zijn gezellige terrasjes, is de verleiding groot om wat langer in Lucca te blijven.

ADRESBOEKJE: BLZ. 254

Overnachten, uit eten, winkelen, sport en ontspanning enz.

INLICHTINGEN

Toeristenbureau – Vecchia Porta San Donato, Piazzale Verdi - ☎ 0583 58 31 50 - www.turismo.lucca.it.

LIGGING

Regiokaart C4 (blz. 242-243) - plattegrond (blz. 248). Lucca ligt 75 km ten westen van Florence en 20 km ten oosten van Viareggio via de A11 Firenze-Mare.

PARKEREN

Alleen bewoners mogen in het centrum rijden, informeer bij uw hotel naar een vergunning. De betaalde

parkeergarages binnen de stadsmuur zijn snel vol, dus u kunt beter erbuiten parkeren.

AANRADERS

De schitterende kerk San Michele in Foro, de Piazza San Martino, de Via Fillungo, een wandeling over de stadsmuur, de Piazza dell'Anfiteatro.

PLANNING

Trek een hele dag uit voor Lucca, met idealiter een overnachting om van de avond en ochtend te profiteren voor de komst van de toeristen, en een halve dag voor de villa's in de omgeving.

Wandelen Plattegrond (blz. 248)

★★★ CITTÀ VECCHIA

 Rondwandeling in groen aangegeven op de plattegrond op blz. 248, vertrek vanaf de Piazza San Martino. Reken op 3 uur zonder museumbezoek.

De straten en pleinen van het **oude Lucca**★ (Città Vecchia) hebben nog niets aan grandeur ingeboet. Een harmonieuze mengeling van gotiek en renaissance verleent het geheel een aparte charme, met weelderige paleizen, statige torens, oude winkels, fraai bewerkte poorten, sierlijke balkons en smeedijzeren hekken.

★★★ Duomo di San Martino B2

☎ 0583 49 05 30 - www.museocattedralelucca.it - 9.30-18.30 u (18.45 u za), zo 12.00-18.30 u; 's winters: kijk voor openingstijden op de website - € 3; € 9 combi-kaartje met de campanile, het Museo della Cattedrale en de Battistero e Chiesa dei Santi Giovanni e Reparata.

Uitzicht op de oude stad en de San Fredianokerk

Ladiras/Stock

Na de heropbouw in de 11de eeuw volgde een vrijwel complete verbouwing van de buitenkant van de kathedraal in de 13de eeuw en van de binnenkant in de 14de en 15de eeuw. De prachtige **voorgevel**★★ van wit en groen marmer van de architect **Guidetto da Como** maakt een zeer evenwichtige indruk, ondanks de asymmetrisch geplaatste klokkentoren en het ontbreken van een fronton. De bovenzijde, met drie boven elkaar gelegen zuilengalerijen, is het vroegste voorbeeld van de Pisaans-romaanse bouwstijl (blz. 82) in Lucca, maar wel in een luchtigere versie die van alle strengheid is ontdaan: de arcaden zijn breder dan in de Pisaanse kerken, de zuilen zijn verbluffend fantasierijk en boven elke bogenreeks bevindt zich een fries met geometrische en planten- en dierenmotieven van ingelegd marmer.

De ranke **klokkentoren**★ met zijn krachtige lijnen dateert uit de 13de eeuw. Het contrast tussen het oker en het wit, de ramen die naar boven toe steeds groter worden, de vensterbogen en kleine blinde arcaden die elke verdieping met een witte festoen markeren, geven een indruk van lichtheid. *10.00-18.30 u ('s winters: kijk voor openingstijden op de website) - € 3, € 9 combikaartje met de kathedraal, het Museo della Cattedrale en de Battistero e Chiesa dei Santi Giovanni e Reparata.* Let op de **decoratie**★ van het portaal: zuilen die kleine, naïeve pilaren dragen, blinde arcaden geaccentueerd met rood marmer, een fries met marmeren inleg-

DE BLOEI VAN DE ZIJDETEELT

Het als vrije gemeente gestichte Lucca werd in de 12de en 13de eeuw steeds rijker en machtiger dankzij de zijdeproductie en -handel. De stad beleefde zijn grootste bloei in de eerste helft van de 14de eeuw, onder het bewind van de grote *condottiere* **Castruccio Castracani**. In die tijd, waarin de handelaren van Lucca hun inmiddels beroemde zijde in heel Europa en het Midden-Oosten verkochten, werd ook het merendeel van de kerken gebouwd en voorzien van schitterende gevels. Lucca nam hierbij weliswaar de stijl van de Pisaanse architecten over, maar verrijkte en verfijnde de decoratie op een fantasievolle manier.

LUCCA, DE VERSILIA EN DE APUAANSE ALPEN

werk, en beeldhouwde taferelen: op het linkerportaal een *Kruisafneming* en een *Aanbidding van de wijzen* van **Nicola Pisano**, op de andere twee portalen de *Hemelvaart* en het *Martelaarschap van Regulus* (een plaatselijke heilige die werd onthoofd) van Lombardische meesters in de 13de eeuw. Tussen de portalen zijn taferelen uit het leven van Sint-Maarten te zien, en eronder de werken van de maand.

Interieur – Het elegante triforium met gracieuze zuiltjes boven het schip, met beschilderd gotisch booggewelf, vormt een mooi contrast met de rondbogen die op robuuste pijlers rusten. Op de achterzijde van de voorgevel prijkt een romaans beeldhouwwerk met de beroemde scène van Sint-Maarten die zijn mantel deelt met een bedelaar.

Boven het tweede altaar in de linkerzijbeuk hangt de *Presentatie van Maria in de tempel* van Alessandro Allori (1598). Iets hoger is de verfijnde *tempietto* te bewonderen, een renaissancekapelletje in de vorm van een tempel dat in 1484 door de plaatselijke architect en beeldhouwer **Matteo Civitali** (1436-1502) werd gemaakt voor het **Volto Santo** (zie kader hieronder). Het grote houten **Christusbeeld**★ (eind 11de eeuw), dat in de loop van de tijd zwart is geworden, zou een replica zijn van een ouder werk, dat wellicht aanleiding vormde voor de legende.

In de as van de linkerzijbeuk staat op het beeldhouwde altaar een mooi beeld van de *Opstanding van Christus* van Giambologna. De linkerdwarsbeuk geeft toegang tot de kapel van het Sanctuarium, met boven het altaar *Maria met Kind tussen de H. Stefanus en Johannes de Doper* (1509) van de Florentijnse schilder **Fra Bartolomeo**.

Sacristie – De sacristie is te bereiken via de rechterzijbeuk. Boven het altaar hangt een prachtige *Maria met Kind omringd door heiligen* in levendige kleuren van **Domenico Ghirlandaio**. Het belangrijkste kunstwerk is echter het witmarmeren **grafmonument van Ilaria del Carretto**★★, de in 1405 gestorven echtgenote van Paolo Guinigi. **Jacopo della Quercia** beeldde de jonge vrouw uit in een opmerkelijk soepel lang gewaad in haar doodsloop met een hond, symbool van de trouw, aan haar voeten. Talloze verliefden komen hier Ilaria aanraken en bescherming vragen voor hun toekomstige leven.

Terug in het schip is in de derde kapel van de rechterzijbeuk op het altaar nog het **Laatste Avondmaal**★ van Tintoretto te bewonderen, een ontroerend taferel waarop de schilder zijn zo kenmerkende licht laat vallen.

Museo della Cattedrale B2

Piazza Antelminelli - ☎ 0583 49 05 30 - www.museocattedralelucca.it - 10.00-18.00 u; 's winters: kijk voor openingstijden op de website - € 4; € 9 combikaartje met de kathedraal, campanile en de Battistero e Chiesa dei Santi Giovanni e Reparata.

DE LEGENDE VAN HET HEILIG GELAAT

Onmogelijk over Lucca te praten zonder het **Volto Santo** ('Heilig Gelaat') of Santa Croce te noemen, het wonderbaarlijke crucifix dat in de Duomo di San Martino wordt vereerd. **Nicodemus** zou de beeltenis na de graflegging hebben gesneden zoals de Verlosser er in zijn herinnering had uitgezien. Het beeld zou zijn zoekgeraakt, maar spoelde in de 8ste eeuw weer aan in Luni, ten noorden van Viareggio, om vervolgens bewaard te worden in de kathedraal van Lucca. In de middeleeuwen was het Volto Santo wijd en zijd bekend, want de legende werd door kooplieden uit Lucca verspreid tot in Noord-Europa. De raadselachtige verplaatsing van het Volto Santo wordt op de avond van 13 september herdacht met de **Luminara di Santa Croce**: een immense processie door de straten van Lucca.

In dit museum zijn liturgische voorwerpen, schilderijen en beeldhouwwerken te zien, zoals de apostel van Jacopo della Quercia en ornamenten voor de processie van het Volto Santo.

★ **Battistero e Chiesa dei S.S. Giovanni e Reparata - Area Archeologica** B2

Piazza San Giovanni - 10.00-18.00 u; 's winters: za-zo 10.00-17.00 u - € 4; € 9 combikaartje met de campanile, kathedraal en het Museo della Cattedrale.

In de loop van twintig jaar archeologische opgravingen zijn in deze 10de-eeuwse kerk de resten van een huis en thermen uit de Romeinse tijd blootgelegd, alsmede de fundamenten van de **oorspronkelijke kathedraal** en de **doopkapel**.

😊 Van april tot oktober vindt in de kerk elke avond om 19.00 u een concert plaats in het kader van het permanente festival **Puccini e la sua Lucca** (blz. 256). Steek de *Piazza del Giglio* over. Aan het plein staat het neoclassicistische **Teatro del Giglio**.

★ **Piazza Napoleone** B2

Aan dit grote plein in de schaduw van de platanen die zijn aangelegd door Elisa Bonaparte, verrijst het **Palazzo Ducale** dat de Florentijnse architect **Bartolomeo Ammannati** in de 16de eeuw optrok.

Neem de Via Beccheria naar de Piazza San Michele.

Piazza San Michele B2

Dit is het vroegere Romeinse forum. De oudste gebouwen aan het plein dateren uit de 13de en 14de eeuw. Op de hoek met de Via Vittorio Veneto markeren arcaden in renaissancestijl de benedenverdieping met loggia van het **Palazzo Pretorio**, het voormalig paleis van de podestà (stadsbestuur).

★★ **San Michele in Foro** B2

Piazza San Michele - ☎ 0583 53 576 - 7.40-12.00, 15.00-18.00 u.

Deze kerk uit de 12de-14de eeuw, die ter hoogte van het transept een massieve klokkentoren heeft, bepaalt met zijn lichtgekleurde bouwmassa, rondom versierd met blinde arcaden en zuilengalerijen, het beeld van het plein. De bijzonder hoge **gevel**★★ (13de eeuw), eigenlijk bedoeld voor een schip dat aanzienlijk hoger had moeten worden dan het huidige, vertoont, ondanks ingrijpende restauraties in de 14e eeuw, zowel de meest weelderige als de luchtigste vormen die de Pisaans-romaanse stijl heeft voortgebracht. De architect is hier bijna als siersmid te werk gegaan, door de diepte van de loggia's te accentueren, de decoratieve motieven in de zuilen te laten terugkomen, en friezen met dierenfiguren en marmeren inlegwerk aan te brengen. De topgevel is bekroond met twee musicerende engelen rond een groot beeld van de H. Michaël die de draak velt.

Interieur – Dit is eveneens romaans, behalve de gewelven die in de 16de eeuw de houten kapconstructie vervingen, en contrasteert door zijn eenvoud met de buitenkant. Een triomfboog over de totale hoogte van het schip geeft de binnenruimte een fraaie opgaande lijn. De

DE PRINSES VAN LUCCA

In de vroege 19de eeuw werd het leven in Lucca korte tijd beheerst door een vrouw, **Elisa Bonaparte**, die door haar broer Napoleon na zijn veroveringen in Italië tot prinses van Lucca en Piombino werd verheven. Bijgestaan door haar echtgenoot Felix Baciocchi regeerde zij van 1805 tot 1813 met vaste hand en wijsheid over haar prinsdom en spreidde een groot talent voor bestuurlijke zaken tentoon.

LUCCA, DE VERSILIA EN DE APUAANSE ALPEN

LUCCA

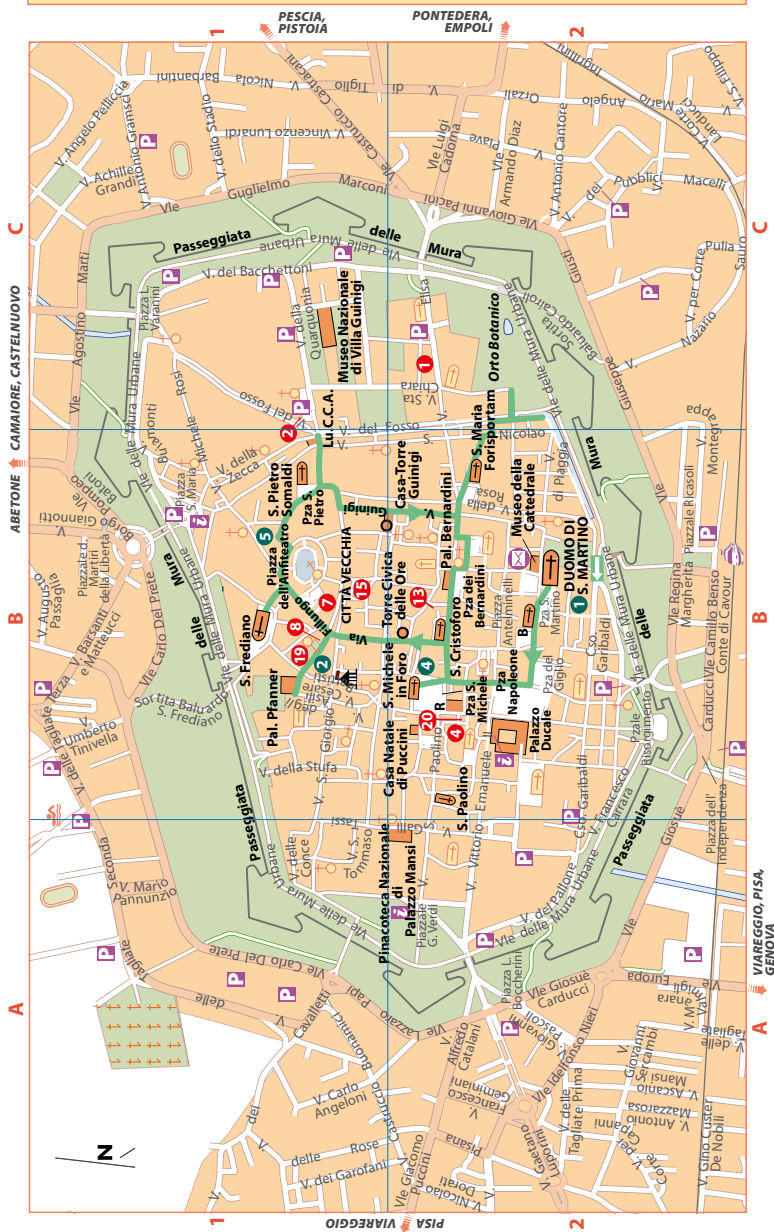
OVERNACHTEN

- 1 Albergo San Martino
- 2 Alla Corte degli Angeli
- 5 A Palazzo Busdraghi
- 4 Palazzo Rocchi

UIT ETEN

- 4 Buca di Sant'Antonio
- 1 Gli Orti di Via Elisa
- 2 Il Mecenate a Lucca
- 8 La Parte degli Angeli
- 7 Osteria Baralla
- 20 Osteria da Rosolo
- 19 Osteria del Manzo
- 15 Ristorante All'Olivo
- 13 Trattoria Gigi

- Battistero e chiesa dei S.S. Giovanni e Reparata
- B Palazzo Pretorio
- R

witgeglazuurde, jeugdig ogende **Madonna**★ van terracotta boven het eerste altaar van de rechterzijbeuk is van **Andrea della Robbia**. Het geschilderde crucifix voor het koor, met het bovenlijf en de kleding van Christus in licht reliëf, is gemaakt door een plaatselijke kunstenaar (eerste helft 12de eeuw).

In de rechterdwarsbeuk hangt een fraai en kleurrijk **schilderij**★ van **Filippino Lippi**, dat de heiligen Rochus, Sebastiaan, Hiëronymus en Helena voorstelt.

Volg de Via Beccheria en neem dan rechtsaf de Via Roma naar de Via Fillungo.

★ Via Fillungo B1-2

Deze winkelstraat is de meest schilderachtige en elegante van Lucca. Aan het begin ervan staat rechts de romaanse kerk **San Cristoforo**, die tegenwoordig als expositieruimte wordt gebruikt. In de gevel, met afwisselend licht en donker marmer, zit onder een elegant roosvenster een mooi portaal, met in de bovendorpel gebeeldhouwde bloemmotieven. Het sobere, maar stijlvolle interieur baadt in een rozig licht. In de stenen muren zijn de namen gegraveerd van inwoners van Lucca die in de oorlog sneuvelden.

In de straat verheft zich de 13de-eeuwse **Torre delle Ore** (juni-sept.: 9.30-19.30 u; april en mei: 9.30-18.30 u; maart en okt.: 9.30-17.30 u - € 5). De klim van 208 treden wordt beloond met een prachtig **panorama**★★.

Iets verderop links, in de Via degli Asili, getuigt het 17de-eeuwse **Palazzo Pfanner** van de vroegere pracht en praal, met zijn monumentale buitentrapp met bogen en balustrades en zijn 18de-eeuwse tuin met de promenade van de stadsmuur als decor (☎ 0583 95 40 29 - www.palazzopfanner.it - 10.00-18.00 u - gesl. dec.-maart - € 4,50 woonhuis, € 4,50 tuin, € 6,50 combikaartje).

Het laatste stuk van de Via Cesare Battisti wordt gedomineerd door de robuuste klokkentoren van de San Frediano.

★ San Frediano B1

Piazza San Frediano - www.sanfredianolucca.com - 9.00-18.00 u - € 3.

Deze romaanse kerk, een van de grootste van de stad, verving in de 12de eeuw een basiliek die in de 6de eeuw was gesticht door de bisschop van Lucca, de H. Frediano. Aan hem wordt het wonder toegedicht dat hij het water van de Serchio beteugelde, de rivier die langs de noordkant van de stad stroomt. Opmerkelijk aan de kerk is dat de koorsluiting op het westen ligt, tegen de traditie in dat kerken naar Jeruzalem, dus oostwaarts gericht moeten zijn. De **gevel** draagt een groot 13de-eeuws **mozaïek** in Byzantijnse stijl. Een mooie klokkentoren met kantelen steekt boven de kerk uit.

Interieur – In het zeer sobere schip staat een 12de-eeuwse romaanse **doopvont**★ met gebeeldhouwde panelen die de doortocht door de Rode Zee voorstellen. De **Cappella Trenta** bevat een gotische **polyptiek**★ in marmer van **Jacopo della Quercia**, die in een levendige en soepele stijl *Maria met Kind omringd door heiligen* heeft uitgebeeld. De Sant'Agostinokapel heeft boeiende fresco's (16de eeuw) van Amico Aspertini, die de beroemde reis van het Volto Santo naar Lucca vertellen (zie kader blz. 246).

Ga de Via Fillungo weer in en sla rechts een overwelfd straatje in.

★★ Piazza dell'Anfiteatro B1

Dit plein dankt zijn ovale vorm aan de contouren van het Romeinse **amfiteater** (2de eeuw) dat ten tijde van de barbaarse invallen in verval raakte en in de middeleeuwen als bouwmateriaal voor de kerken in de stad werd gebruikt, met name het marmer voor de gevels. De open ruimte werd daarna volgebouwd met huizen. Pas in 1830 werd het plein midden in de middeleeuwse wijk weer vrijgemaakt en kreeg het zijn huidige aanzien.

LUCCA: ADRESBOEKJE

Plattegrond (blz. 248)

AANKOMST EN VERTREK

Bus – De **Compagnia Toscana Trasporti (CTT)** onderhoudt de verbinding met Florence (ca. 1.20 uur), Pisa (reken op ca. 1 uur naar het vliegveld) en de Versilia. www.lucca.cttnord.it.

Trein – Op het station aan de Piazza Ricasoli vertrekken treinen naar Florence (ca. 1.40 uur) en Pisa (ca. 25 min). www.trenitalia.com.

Taxi – ☎ 0583 1745.

OVERNACHTEN

In een groot aantal historische paleizen in het centrum van Lucca zijn B&B's gevestigd. Inl. bij het toeristenbureau (blz. 244).

DOORSNEEPRIJZEN

Albergo San Martino – B2 - Via della Dogana 9 - ☎ 0583 46 91 81 - www.albergosanmartino.it - 📶 - 12 kamers € 115/175 ☞. Relatief kleine maar tot in de puntjes verzorgde kamers aan een rustig straatje niet ver van de Duomo. Ontbijten kan ook op de veranda.

Palazzo Rocchi – B2 - Piazza San Michele 30 - ☎ 0583 46 74 79 - www.palazzorocchi.it - 2 kamers en 3 suites € 120/155 ☞. De vier kamers van deze B&B aan het gelijknamige plein liggen op de derde etage van een 14de-eeuws, met fresco's versierd en met stijlmeubelen ingericht paleis. Wilt u een droomkamer, probeer dan de suite 'dell'Ammiraglio'.

WAT MEER LUXE

A Palazzo Busdraghi – B1 - Via Fillungo 170 - ☎ 0583 95 08 56 - www.apalazzobusdraghi.it - 8 kamers € 120/190 ☞. In dit hotel op de eerste etage van het Palazzo Busdraghi (13de eeuw) heeft men antiek en avant-gardistische

objecten smaakvol gecombineerd. Aangenaam verblijf gegarandeerd dankzij personeel dat u niets tekort laat komen.

Alla Corte degli Angeli – B1 - Via degli Angeli 23 - ☎ 0583 46 92 04 - www.allacortedegliangeli.it - 📶 📶 📶 - 21 kamers € 130/260 - ☞ € 10. Dit sfeervolle hotel zit in een historisch pand, maar wel met ultramodern comfort. De decoratie van de verzorgde kamers is geïnspireerd op de botanische wereld.

In de omgeving

DOORSNEEPRIJZEN

Agriturismo Fattoria la Torre – Via provinciale di Montecarlo 7 - Montecarlo, 15 km ten oosten van Lucca - ☎ 0583 22 981 - www.fattorialatorre.it - 📶 📶 📶 - 10 kamers en apart. € 100/140 ☞. Aantrekkelijke designkamers in een huis op een landgoed met wijn- en olijfgaarden, sommige met uitzicht op de druivenstokken en het dorp. Restaurant met Toscaanse specialiteiten.

UIT ETEN

GOEDKOOP

Osteria da Rosolo – B2 - Corte Campana 3 - ☎ 0583 31 20 37 - www.osteriadarosolo.com - gesl. wo - € 19/27. Hier komt u voor een goede pasta (ravioli, spaghetti alle vongole, pappardelle, enz.) en de eerlijke regionale keuken. Ook een fijn terras in de schaduw.

DOORSNEEPRIJZEN

Osteria del Manzo – B1 - Via Cesare Battisti 28 - ☎ 0583 49 06 49 - 📶 - gesl. 's middags en zo-avond - € 25/35. Deze osteria trekt een uiteenlopend publiek: van vrije beroepsbeoefenaren tot muziekstudenten en toeristen. Typisch Toscaanse gerechten en heerlijke desserts.

Trattoria Gigi – B1 - Piazza del Carmine 7 - ☎ 0583 46 72 66 - www.gigitrattoria.it - 📶 - € 25/40. Een leuk adresje voor traditionele gerechten met een snuffje modern.

Gli Orti di Via Elisa – C2 - Via Elisa 17 - ☎ 0583 49 12 41 - www.ristorantegliorti.it - 📶 - *gesl. wo-do 's middags* - € 25/35. Dit restaurant paart traditie aan dynamiek. Naast de dagschotel en karakteristieke grillschotels biedt het een ruime keus aan specialiteiten, dit alles in een gemoedelijke bistro-ambiance.

La Parte degli Angeli – B1 - Via degli Angeli 23 - ☎ 346 807 9791 - *alleen 's avonds - gesl. ma* - € 29/31. Stap vooral binnen bij dit bescheiden hotelrestaurant. Er worden mooie streekgerechten geserveerd, met jazzmuziek op de achtergrond. De bediening is attent en de binnenplaats fijn om te zitten.

Osteria Baralla – B1 - Via dell'Anfiteatro 5-9 - ☎ 0583 44 02 40 - www.osteriabaralla.it - 📶 - *gesl. zo - reserv. aanbevolen* - € 25/40. Dit pittoreske restaurant is gevestigd in de ingang van de dienstvertrekken van een middeleeuws palazzo. Onder de mooie gewelven van de grote eetzaal of in een wat intiemer zaaltje wordt een menu met typerende streekgerechten aangeboden.

Il Mecenate a Lucca – BC1 - Via del Fosso 94 - ☎ 0583 51 18 61 - www.ristorantemecenate.it - € 30/40. Deze authentieke trattoria in een oude wasserij serveert een keur van culinaire specialiteiten uit de streek. Het aangename terras kijkt uit op de San Francescokerk.

WAT MEER LUXE

Ristorante All'Olivo – B2 - Piazza San Quirico 1 - ☎ 0583 49 62 64 - www.ristoranteolivo.it - 📶 - *gesl. wo* - € 38/58. Dit kleine, maar fijne restaurant, met terras op een van de mooiste pleinen in het oude centrum, biedt een gemengde kaart met vis- en streekgerechten.

Buca di Sant'Antonio – B2 - Via della Cervia 3 - ☎ 0583 55 881 - www.bucadisantantonio.com - *gesl. zo-avond en ma* - € 35/55. Op de begane grond was ooit de stal waar men van paard wisselde terwijl in de 'buca', de kamer op de onderste etage, het eten werd geserveerd. De muren en het plafond hangen vol met voorwerpen die de zaak persoonlijkheid verlenen. Op de kaart ligt de nadruk op oude streekrecepten.

EEN TUSSENDOORTJE

Buccellato Taddeucci – B2 - Piazza San Michele 34 - ☎ 0583 49 49 33 - www.buccellatotaddeucci.com. Al sinds 1881 wijdt de familie Taddeucci zich aan deze banketbakkerij, tot ons grote plezier. Ze verkopen onder meer *buccellati* (taarten in de vorm van een krans of stokbrood waar Lucca bekend om staat), hartige taarten, *ricciarelli* (amandelkoek), *pinolate* (koekjes gevuld met pijnboompitten), *cantuccini* (amandelkoekjes) en *panforte*.

Gelatarium – B2 - Via Vittorio Veneto 36-38 - ☎ 335 189 1332 - www.gelatarium.com - 12.00-21.00 u - *gesl. ma beh. 's zomers*. Hier stel je je eigen ijsje samen, inclusief topping, en betaal je aan de kassa. Geniet ondertussen van de schommels!

Gelateria Anfiteatro – B1 - Piazza Anfiteatro 18 - ☎ 333 848 6000. Geniet van een ijsje op een van de mooiste pleinen van Italië! Al het ijs in deze kleine salon is gemaakt van vers fruit en seizoensproducten. Uitgelezen smaken voor een verfrissende pauze.

UITGAAN

Enoteca Vanni – B1-2 - Piazza San Salvatore 7 - ☎ 0583 49 19 02 - www.enotecavanni.it - *gesl. zo*. Deze gerenommeerde wijnhandel – van bin-

Vertaling	Bep Fontijn, Henriëtte Gorthuis, Marian van der Ster
Eindredactie	Frans van der Heijden
Boekverzorging	Asterisk*, Amsterdam
Omslagfoto	Lacomino FRiMAGES/Shutterstock.com
Oorspronkelijke titel	Guide Vert Toscane, Ombrie et Marches
Oorspronkelijke uitgever	Michelin, Parijs
Uitgevers	Philippe Orain (Michelin, Parijs) Lieven Defour (Lannoo, Tielt) Catherine Guégan
Eindredactie	Eva Cantavenera, Marie-Isabelle Corradi, Caroline
Redactie	Delabroy, Alexandra Forterre, Anne Kanjounzeff, Sophie Lhéraud, Maura Marca, Guylène Ouvrard, Jean-Claude Renard
Grafisch ontwerp	Christelle Le Déan, Sandro Borel
Omslagontwerp	Keppie&Keppie, Varsenare
Cartografie	Altiplano, Mihaita Constantin, Iulia-Elena Costache, Costina-Ionela Tarcea
Met dank aan	Stadsplattegronden: © MICHELIN en © 2006-2018 TomTom. All rights reserved. Cristian Catona, Marie-Isabelle Corradi, Hervé Dubois, Maria Gaspar, Bogdan Gheorghiu, Pascal Grougon, Andreea-Karina Gruia, Paola Micucci, Anna Montag- nini, Marta Paraventi, Anne Picand, Regione Marche, Sophie Roques, Marie Simonet

© Michelin

© Cartografie: Michelin

© Nederlandse tekst: Uitgeverij Lannoo, nv, Tielt, 2022

Het redactieteam heeft de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie (prijzen, adressen, bezoeken, telefoonnummers, bezienswaardigheden, internetadressen) worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld.

Deze gids bestaat voor en door u; u bewijst ons dan ook een grote dienst door eventuele tekortkomingen of vergissingen te melden. Aarzel niet om ons uw opmerkingen en suggesties over de inhoud van deze gids mee te delen. Bij een eerstvolgende bijgewerkte editie zullen wij daar rekening mee houden.

Contactadres

De Groene Reisgids
Uitgeverij Lannoo
Kasteelstraat 97
B-8700 Tielt
degroenereisgids@lannoo.be

De Groene Reisgids
Uitgeverij Terra Lannoo bv
Postbus 23202
1100 DS Amsterdam Zuidoost
info@terralannoo.nl

www.lannoo.com

D/2022/45/117 - NUR 512
ISBN 978 94 014 6526 7

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.